

ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΟΦΟΡΟΣ

Η Πηνελόπη στη Χίο

Ένα μακρινό καλοκαίρι
όπως το φαντάστηκε ο Κώστας Στοφόρος

Βασισμένο στις *Πρώτες ενθυμήσεις*
της Πηνελόπης Δέλτα

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ
ΓΙΩΤΑ ΚΟΚΚΟΣΗ

ΚΕΔΡΟΣ

Κώστας Στοφόρος: *Η Πηνελόπη στη Χίο*

ISBN 978-960-04-5253-2

Εικονογράφηση: Γιώτα Κοκκόση
Υπεύθυνη Τμήματος Επιμέλειας-Διόρθωσης: Μαρία Σπανάκη
Επιμέλεια-Διόρθωση: Παναγιώτα Κασβίκη
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Νικολέττα Δουλάμη
Γραφιστική επιμέλεια: Ξένια Τρύφων

© Κώστας Στοφόρος, 2022

© Εκδόσεις Κέδρος, Α.Ε., 2022

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.

Γ. Γενναδίου 3

Αθήνα 106 78

τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655

www.kedros.gr • www.facebook.com/kedros.gr

e-mail: books@kedros.gr

*Στη μνήμη της μητέρας μου, Μαρίνας,
που μου γνώρισε
τον κόσμο της Πηνελόπης Δέλτα
και με έκανε να την αγαπήσω βαθιά*

«**Τ**ο καλοκαίρι εκείνο στη Χίο ήταν από τις καλές ενθυμήσεις της παιδικής μας ηλικίας. Το σπίτι ήταν εξοχικό, απλό, αλλά ευρύχωρο και βολικό· το περιβόλι μικρό, αλλά πράσινο, με πολλά και μεγάλα δέντρα, και με δρόμους στρωμένους χαλίκια άσπρα, ολοπάστρικά [...]»

«Ήταν τουρκοκρατούμενη ακόμα η Χίος. Πρώτη φορά βλέπαμε τούρκους στρατιώτες και τους μισούσαμε. Και σαν περνούσαμε μπρος στο φρούριο, να πάμε “Μέσα εκεί”, και γυμνάζονταν έξω οι στρατιώτες, και βαστούσε το χρόνο στο βηματισμό ο υπαξιωματικός φωνάζοντας: “Μπιρ, ικί, μπιρ, ικί”, εμείς, περιφρονητικά κ’ επιδεικτικά κοιτάζαμε από την άλλη μεριά [...]»

«Ο παππούς μου, ο Αντώνης Μπενάκης, ήταν σιωπηλός, αυστηρός, σκυθρωπός [...] Ήταν δεκαοχτώ χρονών όταν έγινε η σφαγή της Χίου [...] Δεν αγαπούσε να μιλά για την εποχή αυτή την τραγική του Ελληνισμού. Τα παιδιά του δεν έμαθαν τίποτα από την ιστορία του, παρά όσα ήξερε και τους διηγήθηκε η νόνα μου [...]»

Πηνελόπη Δέλτα, *Πρώτες ενθυμήσεις*, εκδόσεις Ερμής, 1989

Κάτου σε γιαλό, κάτου σε περιγιαλί,
πλένουν Χιώτισσες, πλένουν οι Χιωτοπούλες.
Και μια Χιώτισσα, μιας χήρας θυγατέρα,
έπλενε, άπλωνε τ' αντρός της το μαντήλι,
και του φίλου της και τ' αγαπητικού της.
Έβγαλε ο γιαλός το μαριανόν αγέρα
και τ'ς ασήκωσε το γύρο τση ποδιάς της
και τση εφάνηκαν τα ποδαστράγαλά της
κι έλαμψε ο ουρανός, ελάμψαν τ' ακρογιαλία.
Καράβι αρμένιζε στη μέση του πελάου.
«Λάβνετε, παιδιά, λάβνετε, παλληκάρια,
για να πάμετε εκεί που λάφτει ο τόπος,
που έλαμψε ο ουρανός κι έλαμψαν τ' ακρογιαλία.
Αν είναι πανιά, να είναι του καραβιού μας
κι αν είναι φλουριά, να είν' τω παλληκαριώνε
κι αν είναι λυερή, να είναι του καπετάνιου».
Ήτουνε λυερή, μιας χήρας θυγατέρα [...]

Δημήτριος Πετρόπουλος (επιμ.), «Κόρη πλένει στο γιαλό»,
Ελληνικά δημοτικά τραγούδια, Α' τόμος,
εκδόσεις Ι. Ν. Ζαχαροπούλου, 1958

Αύγουστος 1886

Η θάλασσα είχε επιτέλους ηρεμήσει. Η Πηνελόπη άφησε στο πλάι το ημερολόγιό της και αγνάντευε τα παράλια της Χίου. Τόσες μέρες το ταξίδι ήταν σκέτο μαρτύριο. Το ρωσικό πλοίο «Tchikatchoff», που στην Αλεξάνδρεια τους είχε φανεί τεράστιο και ασφαλές, όταν αντιμετώπισαν θαλασσοταραχή στο Ικάριο πέλαγος έμοιαζε σκέτο καρυδότσουφλο.

Η κοπέλα αντίκριζε το νησί των παππούδων της με λαχτάρα ανάμεικτη με τρόμο. Είχε ακούσει να το παινεύουν για τις ομορφιές του, αλλά είχε φρικιάσει με τις περιγραφές της νόνας και του πατέρα της για τη σφαγή της Χίου. Ο παππούς της, πάλι, δεν μιλούσε ποτέ για εκείνη την περίοδο...

Ένα καλοκαίρι, όταν ήταν έξι ετών, είχαν πάει για διακοπές στο Γκρατς και ο πατέρας, αν και ήταν μεγάλη παράκαμψη, αποφάσισε – επιστρέφοντας στην

Αλεξάνδρεια μέσω Μασσαλίας – να περάσουν από το Παρίσι, όπου τελικά έμειναν για τρεις ημέρες.

Η Πηνελόπη θα είχε μαγευτεί από την Πόλη του Φωτός αν δεν είχαν επισκεφθεί το Λούβρο, όπου βρέθηκε μπροστά στον πίνακα του Ντελακρουά «Η σφαγή της Χίου». Έμεινε εμβρόντητη. Ήταν λες και ζωντάνεισαν διαμιάς όλες οι τρομερές ιστορίες... Από τη μια ο φόβος τη συγκλόνιζε, από την άλλη το βλέμμα της δεν μπορούσε να ξεκολλήσει από τον πίνακα.

Οι συνήθως αυστηροί γονείς της για πρώτη φορά της είχαν επιτρέψει να κάνει το δικό της. Την άφησαν μαζί με την γκουβερνάντα της να παρατηρήσει το έργο του μεγάλου ζωγράφου και εκείνοι συνέχισαν να περιδιαβαίνουν στο μουσείο.

Για το μικρό κορίτσι ο χρόνος είχε πάψει να υπάρχει. Ένωθε να βρίσκεται σε όνειρο, ή μάλλον σε εφιάλτη, που έβλεπε με ανοικτά τα μάτια. Το βλέμμα της πήγαινε πότε εδώ και πότε εκεί. Πίσω από κάθε πρόσωπο φανταζόταν μια ιστορία. Πολλή ώρα κοιτούσε τον πίνακα και ένιωσε ξάφνου πως ζωντάνεισε το μωρό, στην κάτω δεξιά γωνία, που προσπαθούσε να θηλάσει τη νεκρή μητέρα του. Έπειτα πρόσεξε το αλαφιασμένο βλέμμα του αλόγου. Ο Τούρκος καβαλάρης φαινόταν να διευθύνει τη σφαγή με παγερή αδιαφορία, ενώ η γυναίκα που είχε αρπάξει προσπαθούσε μάταια να ελευθερωθεί από τα δεσμά της.

Η απελπισία και η προσμονή του θανάτου της ηλικιωμένης γυναίκας με το μαντήλι στα μαλλιά. Το φιλί των αγκαλιασμένων παιδιών. Ο λαβωμένος αγωνιστής. Η σφαγή στο βάθος. Οι καπνοί που υψώνονταν στον ουρανό. Ο ξαπλωμένος ημίγυμνος άντρας – νεκρός ή ζωντανός;

Τέτοιου είδους εικόνες έρχονταν στο μυαλό της όταν χρόνια αργότερα έγραφε για τη σφαγή στον *Καιρό του Βουλγαροκτόνου*. Οι αφηγήσεις της οικογένειας και ο πίνακας του Ντελακρουά την είχαν σημαδέψει.

Επάνω στο ρωσικό πλοίο, η Πηνελόπη σκεφτόταν και τρόμαζε πως οι Τούρκοι βρίσκονταν ακόμη στη Χίο: «Ποιος ξέρει αν επιτέλους θα αφήσουν ήσυχους τους Έλληνες...»

Ο Νικολής

«**Ν**α ξανάρθεις τον Μάρτη», της έλεγε ο Νικολής, «τότε που θ' ανθίσουν οι λαλάδες και θα τρώμε φρέσκο γλυκό μανταρίνι».

Δεκατριών χρονών παιδί ήξερε – πού τις έβρισκε; – ένα σωρό ιστορίες για το καθετί. Και όταν έβλεπε Τούρκο, έφτυνε στον κόρφο του.

Η Πηνελόπη, μόλις έναν χρόνο μικρότερη, τον θεωρούσε πολύ μεγάλο και προσπαθούσε και αυτή να πει κάτι για να τον κάνει να τη θαυμάσει.

«Το ήξερες ότι ο θείος μου ο Γιάννης έφερε τα μανταρίνια στη Χίο; Ήταν τότε που του είχαν ξεραθεί οι πορτοκαλιές. Μόλις οι Χιώτες δοκίμασαν τους πρώτους καρπούς, άρχισαν και αυτοί να φυτεύουν μανταρινιές. Γέμισε ο Κάμπος».

Φυσικά το ήξερε ο Νικολής. Την έκοβε:

«Όμως κάτσε να σου πω για τους λαλάδες».

Περπατούσαν πλάι στη θάλασσα, λίγο πιο πέρα από το «Κάτω εκεί», το σπίτι του θείου απέναντι από τον Τσεσμέ. Πέντε χρόνια μετά τον μεγάλο σεισμό και το νησί δεν είχε ακόμη ορθοποδήσει.

Ο Νικολής της είπε να κάνουν μια μικρή στάση και η Πηνελόπη ντροπαλά κάθισε σε ένα βραχάκι. Εκείνος όρθιος δίπλα της έκανε βατραχάκια στη θάλασσα και μιλούσε για τον Πέρση πρίγκιπα Φαράχ, που δεν άντεξε τον χαμό της αγαπημένης του Σχιρίν και έπεσε με το άλογό του σε έναν γκρεμό.

«Το αίμα του τινάχτηκε στο σκληρό χώμα και από κάθε σταγόνα φύτρωσε μια κόκκινη τουλίπα, που στη Χίο τις λέμε λαλάδες. Ας παριστάνουν οι Ολλανδοί πως είναι δικές τους». Έψαξε στην τσέπη του και της έδειξε δυο μικρά κρεμμύδια. «Είναι βολβοί τουλίπας. Κάποτε κόστιζαν χρυσάφι. Πάρ' τους!»

«Τι να τους κάνω;»

«Να τους φυτέψεις στο κτήμα σας, στην Αλεξάνδρεια. Να βλέπεις τους κόκκινους λαλάδες που θα βγουν και να με θυμάσαι».

Η Πηνελόπη ήταν δώδεκα χρονών. Κοκκίνισε σαν τους λαλάδες όταν τα χέρια του Νικολή άγγιξαν τα δικά της καθώς της έδινε τους βολβούς. Προσπάθησε, όμως, να το κρύψει και να δείξει ανωτερότητα.

«Ο θεός μου ο Γιάννης», του είπε αλλάζοντας την κουβέντα, «όταν ήταν νέος, συνήθιζε να κάνει

δέμα τα ρούχα του, να τα δένει στο κεφάλι και να κολυμπάει ως τον Τσεσμέ ή και ως τη Σμύρνη. Μόλις έβγαινε, ντυνόταν, πήγαινε στη δουλειά του και όταν τέλειωνε, κολυμπούσε πάλι πίσω στη Χίο!»

«Σιγά μην κολυμπούσε κι ως την Πόλη».

«Αλήθεια σου λέω!»

«Καλά. Μια μέρα θα το κάνω κι εγώ, τότε».

«Σιγά μην το κάνεις!»

«Σιγά μη δεν το κάνω!»

